

Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi

Turkey Journal of Theological Studies

[Tiad-2017]

[Tiad], 2019, 5 (2): 289-310.

Sanal (Kripto) Para Birimlerinin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi

Evaluation of Crypto Currencies in terms of Islamic Law

Mehmet ONUR

Dr. Öğretim Üyesi, HMKÜ İlahiyat Fak.

Assist Prof. Dr. HMKU, Theology Faculty

mehmet.onur@mku.edu.tr

Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0002-2229-6450>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 07.07.2021
Kabul Tarihi / Accepted : 25.12.2021
Yayın Tarihi / Published : 14.10.2021
Yayın Sezonu : Aralık
Pub Date Season : December

Atıf/Cite as: Onur, Mehmet. "Sanal (Kripto) Para Birimlerinin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi". Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi 5 / 2 (Aralık 2021): 289-310.

İntihal/Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. <http://dergipark.gov.tr/tiad>

Copyright © Published by Mustafa YİÇİTOĞLU- İstanbul-Turkey. All rights reserved.

Sanal (Kripto) Para Birimlerinin İslam Hukuku Açısından Değerlendirilmesi¹

Öz

Finansal Teknolojiler son yıllarda dünyada nicelik açısından süratli bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Finansal teknolojilerin de en çok tartışılan, konuşulanı ise şifreli blok zincir data konstrüksiyonu dahilinde değerlendirilen sanal para birimleridir. Bu çalışmamızda sanal para birimlerinin data enfastrüktürünü meydana getiren blockhain sistemini ve bu kripto para elemanlarını İslam hukuku temel prensiplerini merkeze alarak incelemek istiyoruz. Sanal para birimleri masaüstü, laptop bilgisayarlar ve akıllı telefonlarda var olan verilerle elektronik şekilde kaydedildiği için istihsal ve güvenilirlikleri hususunda ikirciklikler meydana gelmektedir. Fakat sanal paraların kapsayıcı bir düzenleme ile şüpheleri bertaraf edecek gerekli altyapıları hazırlamaları halinde bu konu ile alakalı konuşulan ve tartışılan hususlar değişecek midir? Buradan hareketle, bu sistem içinde yer alan muhataraları olumsuz meşru olmayan risk içerisinde değerlendirebilir miyiz? Bu ve benzeri problemlerin, İslam hukuku temel prensipleri bağlamında değerlendirilmeye ve incelenmeye muhtaçtır. Bunun için biz de bu konuyu incelemeyi kararlaştırdık.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Blok zincir, Finansal Teknoloji, Kripto Para, Sanal Para

Evaluation of Crypto Currencies in terms of Islamic Law

Abstract

Financial Technologies have started to be used rapidly in the world in terms of number and quantity in recent years. The most discussed topic in financial technologies is virtual currencies, which are evaluated within the encrypted block chain data construction. In this study, we want to examine the blockchain system that creates the data infrastructure of virtual currencies and these crypto money elements by focusing on the basic principles of Islamic law. Since virtual currencies are recorded electronically with the data available on desktop, laptop computers and smart phones, there are ambiguities about their production and reliability. But if virtual currencies prepare the necessary infrastructures to eliminate doubts with an inclusive regulation, will the issues that discussed on this subject change? From this point of view, can we evaluate the risks in this system as a negative illegitimate risk? These and similar problems need to be evaluated and examined in the context of the basic principles of Islamic law. For this reason, we decided to examine this issue.

Keywords: Islamic Law, Crypto Money, Blockhain, Financial Technology, Virtual Money.

¹ Bu makale 12-14 Nisan 2019 tarihinde 5. Uluslararası Kültür ve Medeniyet Kongresinde sunulan "İslam Hukuku Açısından Kripto Para Birimlerinin Değerlendirilmesi" adlı tebliğ genişletilerek hazırlanmıştır.

Giriş

İnsan, daima karşı karşıya kaldığı problemlerle mücadele etme yoluna gitmiş, sürekli bir şekilde her şeyin daha kolay kullanılmasını üretme yönünde çaba sarf etmiştir. İnsanoğlu maddi çevresini denetleme ve değiştirme dürtüsünün neticesinde sürekli bir şekilde araç gereç geliştirmeye, olanakları daha da iyileştirmeye ve dönüştürmeye çalışmıştır. Bu düşünceler, hayatımıza dair birçok alanda alternatif çözümlere ulaşmamıza imkân vermiştir.

Teknolojinin ilerlemesi, paranın da kullanım şekillerini, beraberinde bankacılık sistemini ve ödeme yapma şekillerini de değiştirmiştir. Bu değişim para kullanımını, dolayısıyla bankacılık sisteminin dijitalleşmesini de sağlamıştır. Bu gelişmeler neticesinde para kullanımı, kâğıt ya da madeni para olmadan ödeme yapmayı mümkün hale getirmiş ayrıca dünyayı da bu gelişmelere paralel olarak bu koşullara bir nevi mecbur bırakmıştır. Her geçen gün toplum olarak daha fazla dijitalleşmeye geçiş yapılmaktadır. Daha da ötesi bankacılık sektöründe vuku bulan, klasik bankacılık sisteminden günümüzde kullanılan bankacılık sistemine geçiş prosesindeki uygulamalar hayatın vazgeçilmezi hale gelmiştir. Dijitalleşme yönündeki gelişmeler beraberinde yazılım mühendisliğini ve finansal teknolojiyi değiştirmiş, firmaların üretim esnasında harcadığı değerleri ve enerji kullanımını minimize ederek eldeki sermayenin daha aktif bir şekilde kullanılması sağlamıştır. Bilgi işlemlerinde kullanılan programlardan, programlama dillerinden ve bunlardan kaynaklı belgelerden dolayı ihtimal dâhilinde olan hataların da mevzu bahis sektörde büyük firmalar aracılığıyla ortadan kaldırılarak müşterilerin hesapları güvenlik açısından üst düzeyde korunmaya çalışılmaktadır.² Bu gelişmeler neticesinde akıllı cep telefonlarının da piyasalara sürülmesiyle mobil şubecilik klasik şubelerin yerini almaya başlamıştır. Dolayısıyla klasik şubelerde, bizzat giderek yapılan ödemeler ve diğer bütün işlemler bu teknoloji sayesinde her yerden gerçekleştirilebilir hale gelmiştir. Bununla da iktifa etmeyen insanoğlu daha da farklı teknolojiler ile herkesten bağımsız, kontrol edilemeyen para ve ödeme teknolojilerine atıldı. Etkilerini anlamaya çalıştığımız, hayatımızı tam olarak nasıl etkileyeceğini kestiremediğimiz; dijital kimlikler, blockchain teknolojiler henüz tam manasıyla herkesçe kabul görececek hale gelmedi. Buna rağmen, sanal para birimlerinin geleneksel paralara karşın yeni bir alternatif olarak çıkmaları hem

² Buket Çelik - Fatih Mangır, Digitalization Of The Banking Sector And Performing Analysis In The World And Turkey. *Cyberpolitik Journal*. 5, 10 (Dec. 2020): 260-282.

de kolayca kullanılma imkânı sağlaması nedeni ile son vetirede finansal gündemde çokça yer aldığı görülmektedir. Buna binaen birçok değerlendirme ve farklı yaklaşımlarla ele aldığımız bu makalenin alana katkısı olacağını düşündüğümüzden dolayı kaleme almak istedik. Bu çalışmayla sanal para birimlerini İslam Hukuku temel ilkeleri çerçevesinde değerlendirerek farklı bakış açısı ile incelenmesi gerektiğini düşünüyoruz. Bundan dolayı burada evvela İslam hukukunun para mefhumuna ve fonksiyonlarına bakış açısı ile sanal paranın soyut ve genel tasarımı üzerine yapılacak izah sonrası bu mefhumun İslam hukuku açısından para olarak kabul edilip edilmeyeceği konusu değerlendirilmeye çalışılacaktır.

1. Para

Pâre sözcüğünden nakledilen “Para” kelimesi aslen Türkçe olmayıp dilimize Fars dilinden geçmiştir. Pâre; “parça, gümüş parçası” manalarına gelmekte iken zamanla ödeme araçlarının tümünü kapsamına alan bir anlam zenginliği kazanmıştır.³ Arapça’da “para” nakd kelimesi ile ifade edilmektedir. Anlam olarak ise tenkit etmek, eleştirmek, peşin vermek manalarında kullanılmaktadır. İstilahî anlamda ise para, mal ve hizmet alım muamelelerinde ya da borç ödeme işlemlerinde yararlanılan, toplum tarafından benimsenmiş müşterek mübadele nesnesi ve kıymet ölçüsüdür.⁴

Diyanet İşleri Başkanlığı DİYYK’nun *para ile ilgili* tanımı şu şekildedir: “Devlet tarafından basılan/bastırılan, belirli bir egemenlik altında bulunan bütün topraklarda tedavül nesnesi olan, üstünde sayılarla kıymeti yazılı, değerli kâğıt yahut metal obje” şeklindedir. Farklı bir tanıma göre para; mal ve hizmetler satın almak amacıyla bulundurulmuş, değer saklama, tasarruf edebilme niteliğini taşıyan ve piyasada bulunan farklı mal yahut hizmetin değerini tespit etme vasıtasıdır.⁵ Siyasal olarak birleşmiş millet ya da milletler topluluklarının teşekkül ettirdiği tüzel kişilik⁶ olan devlet otoritesinin bir nesneyi mübadele vasıtası şeklinde kullanılmasını onaylaması ve toplumun da bu durumu içselleştirmesi halinde, o nesne para kabul edilir.⁷

³ Ali Akyıldız, “Para”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2007), 34: 163-166.

⁴ Sabri Orman, “Modern İktisat Literatüründe Para Kredi Ve Faiz”, Para Faiz Ve İslam (İstanbul: Çınar Matbaası, 2015), 11.

⁵ Orman, Para Kredi ve Faiz, 11-17.

⁶ Türk Dil Kurumu. “Türk Dil Kurumu Sözlükleri”. erişim: 08 Nisan 2019, http://www.tdk.gov.tr/İndex.Php?Option=Com_Gts&Arama=Gts&Guid=Tdk.Gts.5cab0e37b763e5.56046781.

⁷ Orman, Para Kredi ve Faiz, 12; Alpaslan Alkış, “İslam Hukuku Açısından Bitcoin ve Kripto Para”, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 8/2 (Aralık 2018): 69-90.

Verilen tanımlardan hareketle parayı şu şekilde de tanımlayabiliriz: Hukuksal variyeti olan bir devlet aracılığıyla mal ve hizmet alışını yapmak amacıyla piyasaya sürülen daimi istikrarı olan, toplumun sahiplenerek istimal ettiği mübadele ve tediye vasıtasıdır.

Yukarıda verilen tanımlar göz önünde bulundurulduğunda paranın, kıymet ölçüm ögesi, değişim, tediye vasıtası ve stabil olmasının haricinde spontane ya da merkezi otorite aracılığıyla toplumun sahiplenerek istimal ettiği niteliklerini haiz varlık olduğu görülmektedir. Paranın barındırması gereken başka nitelikleri ise şu şekildedir: Az bulunabilme dayanıklılık, bölünebilme ve taşınabilme şeklindedir.⁸ Ancak bu niteliklere sahip olabilen şey para olma vasfını taşır.

2. Paranın Fonksiyonları

Paranın klasik olarak kabul edilen 4 fonksiyonu vardır:

2.1. Değişim aracı

Ticari işlemlerde, yapılan karşılıklı değişimlerde bu değişimlerin bir bedel, kıymet ile yapılması gerekmektedir. Önceleri insanlar takas sistemiyle alışveriş yaparlardı ancak bazen ihtiyaca ulaşabilmek için birden fazla takas yapmak zorunda kalırdı. Bunun zorluğunu anlayan insanoğlu parayı keşfetmek suretiyle mal ve hizmetlerin çok daha kolay bir şekilde el değiştirmesini mümkün hale getirdi.⁹

2.2. Hesap birimi

Para iktisadi hesap birimi işleviyle bilgi elde etme ve işleme hususunda tasarruf sağlar. Zira ekonomide ne kadar mal varsa her malın diğer bir mal ve hizmetle karşılıklı mübadelesini bilmek zorunda kalınır.¹⁰ Ekonomide bu $n.(n-1)/2$ formülüyle hesaplanır. Sadece bir cins üzerinden bunu hesaplayacak olursak $n-1$ ile ifade ederiz. Mesela 1 kg Antep fıstığı= 2 kg fındık gibi. Yani 20 mal olsa bir ekonomide $20(20-1)/2= 190$ fiyat öğrenmek yerine $20-1=19$ adet fiyatı öğrenmemiz yeterli olacaktır.¹¹

2.3. Değer saklama aracı

Trampa usulü ekonomide her mal kalıcı bir biçimde saklanamaz zira bu malların kimisi çok kısa zamanda helak olur. Bu şekilde kısa sürede bozulan malların saklanması o değerın heba olması anlamına gelecektir. Kişiler

⁸ Süleyman Kaya, “Kripto Para Birimleri Ve Fikhi Açıdan Değerlendirilmesi”, erişim: 4 Temmuz 2021, <https://islamiktisadi.net/2018/01/23/kripto-para-birimleri-fikhi-acidan-degerlendirilmesi/>; Orman, Para Kredi ve Faiz, 8, 9.

⁹ Rene Gonnard – R. Şükrü Suvla, “Paranın Fonksiyonları”. *Journal Of Istanbul University Law Faculty* 4/14 (Eylül 2011):346-360.

¹⁰ Hasan Özyurt, Para Teori ve Politikası, (Trabzon: Derya Kitabevi, 2003), 29.

¹¹ Ertuğrul Kızılkaya, Para Teorisi ve Para Politikası, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, ts), 27.

ihtiyaçları olandan daha çok paraya malik oldukları yahut gelecekte daha kaliteli yaşamayı amaçladıklarında ertelenebilecek bir takım ihtiyaçlarını erteleyerek sahip oldukları parayı hemen harcamak yerine biriktirmeyi yeğleyebilirler. Ayrıca, değişim aracı olan paranın sahip olduğu soyut ölçüsüne dair düşünceler spekülasyona açık olmasına da sebebiyet verir. Zira para, mübadele muamelelerinde kullanılan araçlar içinde arasında en peşin olan¹² ya da farklı bir deyimle en hızlı kabz edilebilen araçtır. Para ihtiyacı olana en kısa sürede bozulacak olan malların; bozulmadan, zamanında elde edilebilmesini sağlamak suretiyle değer saklama aracı olarak karşımıza çıkar.¹³

2.4. Borç ödeme aracı

Para, ötelenen ödemeler standardıdır. Tüm piyasa muameleleri alacak-borç muameleleri para aracılığıyla gerçekleşmektedir. Değişim, hesap birimi olma, değer saklama ve borç ödeme aracı olmanın dışında, paraya modern çağda farklı fonksiyonlar da yüklendiğini müşahade ediyoruz:

- Ekonomik etkinlikleri manipüle eder
- İktisadi birimin muayyen süre zarfında kazandırdığı irat, kira, aylık gibi getirileri yeniden paylaşır
- Nüfuz sağlama aracıdır.¹⁴

3. Paranın Tarihi Seyri

Tarihte insanlar bildiğimiz manadaki parayı kullanmadan önce birbirinden farklı deniz hayvanlarının kabuklarının, kahve çekirdeklerinin farklı dönem ve yerlerde tuz gibi minerallerin takas aracı olarak para yerine kullanıldığı görülür. Dünya tarihinde ilk kez paraya belirli standartlar getirenlerin Lidyalılar olduğu söylenir. Zira Lidyalılar takas aracı olan şeyleri değerli metal standardına dönüştürmüşlerdir. Bu da tarihi seyri açısından paranın en büyük dönüm noktalarından birisi olarak kabul edilir.¹⁵

Paranın en önemli değişim ve dönüm noktası, diğer formlardan kâğıt formuna dönmesi ve bu şekilde tedavül etmesi olmuştur. Ticaret hacmi büyüdükçe metal paraların ve takas için kullanılan diğer eşyaların kullanımı ciddi sorunlar oluşturuyordu. Para kâğıt

¹² Osman Z. Orhan - Seyfettin Erdoğan, Para Politikası, 4.Baskı, (Ankara: Özkan Matbaacılık, 2007) 7.

¹³ Gonnard - Suvla. "Paranın Fonksiyonları". Journal of İstanbul University Law Faculty 4/14 (Eylül 2011): 346-360.

¹⁴ İlker Parasız, Para, Banka ve Finansal Piyasalar, Gözden Geçirilmiş 8.Baskı, (Bursa: Ezgi Kitabevi, 2005), 9.

¹⁵ Ekrem Akdiş, Para Banka ve Finansal Sistem, (Ankara: Detay Yayıncılık, 2011), 7-10; Şevki Özbilen, Para'nın Kitabı, (Ankara: Gazi Kitabevi, 2011), 4-9; Gülsün Gürkan Yay, Para ve Finans Teori Politika, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012), 7-12.

formuna kavuşunca kolay taşınabilir ve kullanılabilir hale geldi. Teknolojik gelişmeler beraberinde paranın da değişimini ve gelişimini sağlamıştır. Bu gelişim ve değişimler beraberinde paraya olan güveni de arttırmıştır. Paraya olan güvenin artması neticesinde ise paranın daha yaygın şekilde kullanılması sonucunu doğurmuştur. Bu da beraberinde toplumsal gelişmeyi ve ilerlemeyi getirmiştir. Zira bütün yatırımlar kolay taşınabilen büyük meblağlar sayesinde daha rahat yapılabilir hale gelmiştir. Bunlar aynı zamanda temsili para olarak adlandırılırlar ve bu tür paralara altın-gümüş sertifikaları, banknotlar temsili paraların ilk örnekleridir.¹⁶

Tarih boyunca itimadın temin edildiği her şartta para devamlı bir şekilde suret değiştirerek bir bedel, kıymet ve ticari muamelelerde araç olarak kullanılmıştır. 17. asrın sonuna dek ticari işlemlerde mübadele aracı olarak sadece para kullanılmıştır. Ama çek ve senetlerin ticari hayatta keşfedilmesiyle birlikte kâğıt nitelikli ödeme enstrümanları ticari mübadele işlemlerinin vazgeçilmezi haline gelmiştir.¹⁷ Sanayi inkılabı ile beraber, işyerleri çok büyük miktarlarla işlem yapmak mecburiyetinde oldu. Bu büyük miktardaki meblağların nakit olarak verilmesi hem büyük külfetler getiriyordu hem de nakliye vb. masrafların yanında taşıma zorluğunu beraberinde getiriyordu. Çeklerin keşfedilmesiyle, daha hızlı bir şekilde işlem yapabilme hacmi ve paranın kolay bir şekilde tedavülü sağlandı.

Devletlerin kamu otoritesi olarak banknotları tekeline alma nedeni ise sarrafların ve bankaların güveni suistimal etmeleri ve mali güçlerinin üstünde borç vermeleridir. 19. asrın başlarında devletler banknot ihracını denetimleri altına almış ve günümüzdeki kâğıt para sistemi kurulmuştur. Bu sistemin kuruluşuyla bankacılık sistemi daha da gelişmiş, bankalar kaydi para tutmaya başlamıştır. Daha sonra bu miktarlar büyük meblağlara ulaşmış ve zorunlu olarak farklı ödeme enstrümanları gelişmeye başlamıştır.¹⁸

Paranın tarihi gelişimi günümüze gelene dek paranın hangi aşamaları geçtiğini göstermesi açısından ehemmiyet arz etmektedir. Bu gelişimi göz önünde bulundurarak şöyle bir sınıflandırma yapmak mümkündür:

¹⁶ Fatih Özden, Fıkhî Açından Para Sistemi-Bitcoin Örneği-, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2019), 65-67.

¹⁷ Ömer Cem Aksoy, Türkiye’de Çek Takası Ve Çek Takası Verileri Işığında Çek Kullanımının İncelenmesi, (Uzmanlık Yeterlik Tezi, TCMB Ödeme Sistemleri Gn. Müdürlüğü Ankara, 2016), 4.

¹⁸ Cenk Çavuşoğlu, Elektronik Paranın Gelişimi Ve Merkez Bankası Bilançosu İle Para Politikası Uygulamaları Üzerine Etkisi, (Uzm. Yeterlik Tezi TCMB Muhasebe Gn. Md.lüğü Ankara, 2015), 5.

1. Mal ya da Metal Para¹⁹
2. Metal Parayı Birebir Karşıl原因an Kâğıt para
3. Krediye Dayalı Paralar
4. Devletler Eliyle Piyasaya Sürülen Paralar
- 4.1. Ufaklık paralar
- 4.2. Ufaklık para şeklindeki kâğıt paralar
- 4.3. Tedavül eden borç senetleri
- 4.4. Kâğıt paralar
5. Banka Eliyle Piyasaya Sürülen Paralar:
- 5.1. Merkez bankası banknotları
- 5.2. Özel banka banknotları²⁰
6. Herhangi Bir Merkeze Bağlı Olmayan Kripto Paralar

1. İslam Hukukçularına Göre Para

İslam Hukukçuları parayı geniş anlamda şöyle tanımlamıştır: “Ticari bir değişim işleminde malın kıymeti, fiyatı karşılığında olan ve zimmetinde deyn olarak sabit olma niteliğini taşıyan mallar para olarak tanımlanır.”²¹ Bu tanımdan hareketle bütün misli mallar bu kapsamdadır. Bu misli mallar da, keyli, vezni ve adedilik bakımından benzerlik gösteren belirli bir tipe göre yapılmış tek biçim, ya da standart olarak nitelenebilen mallardır. Kıyemî mallar ise semeniyet vasfını barındırmazlar.²² Dolayısıyla misli mallar semeniyet vasfından dolayı para niteliğini haiz kabul edilirken kıyemi mallar para olarak kabul edilmemektedir.

İslam hukukçuları genel anlamda semen kelimesini para anlamında kullanmışlardır. Semen olma özelliği ise misli olma vasfına bağlanmıştır. Buna göre alınıp satılan her türlü ticaret eşyası, emtia ne kadar misli olma özelliğini taşırsa o miktarda semen olma vasfını haiz olur. Fıkıh terimi olarak misli ise, fiyata tesir etmeyecek derece fark olan ve birbirinin yerine ikame edilebilen,

¹⁹ Paranın kıymeti satın alma gücüne denk olan paralar mal veya ölçek para olarak adlandırılmaktadır. İlk olarak kullanılan para bu çeşit paralardır. Ayrıntılı bilgi için bkz: Murat Fidan, Düünden Bugüne Paranın Tarihi ve Türkiye’de Kağıt Para Kullanımı, Sosyal Bilimler Dergisi c. 9- sayı 18 2019, 9 (18): 141-162.

²⁰ Sadün Aren, İstihdam, Para ve İktisadi Politika, (Ankara: Bilgi Yayınları 1968); Sururi Kocamanoğlu, Bankacılık Ansiklopedisi, (Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1983), 519; Ali Keleş, İslam’a Göre Para Kavramı (Tarihi, Tanımı ve Fonksiyonları), (Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, 1998), 10.

²¹ Serahsî, Ebu Bekir Muhammed b. Ebi Sehl, *Kitabu’l-Mebcut*, (İstanbul: Çağrı Yayınları 1983), 14: 2; İbn Abidîn, Muhammed Emîn B. Ömer B. Abdilaziz el-Hüseynî ed-Dımaşki, *Reddü’l-Muhtâr Ale’d-Dürri’l-Muhtâr*, (Beyrut: 1421/2000), 4: 165, 243; Mecelle, md:152; Alpaslan Alkış, “Para Olabilme Yönüyle İslam Hukuku Açısından Kripto Para” İslami Finans Ve Finansal Teknolojiler (Fintech) Blokzincir-Akıllı Sözleşmeler-Kripto Paralar, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları: 47, 2020), 177-198.

²² İbn Âbidîn, *Reddü’l-Muhtâr*, 4: 165; Alkış, Para Olabilme Yönüyle İslam Hukuku Açısından Kripto Para, 177-198.

görüntüsü, yapısı ve iktisadi yararı ve değeri yönüyle eşit vasıfları taşıyan mallar şeklinde tanımlanabilir.²³ Misli olma özelliğini en üst seviyede barındıran ticaret eşyası ve emtia olarak karşımıza basılmış paralar çıkmaktadır; bunun için semen lafzı mutlak anlamda söylendiğinde “tedavüldeki para” kastedilmiş olur.²⁴

Klasik fıkıh kaynaklarında paralar, yaratılış itibariyle para olarak kabul edilenler ile ıstila olarak insanların para olarak benimsemesi neticesinde para olma özelliği kazananlar olmak üzere iki başlık altında ele alınmıştır.²⁵

Fıkıhta genel olarak kabul edilen görüşlere göre altın ve gümüş yaratılış itibariyle semen olarak benimsenmiştir. Bu madenlerin sikke ya da külçe olması durumu onların para olarak adlandırılmalarına engel değildir. Altın ve gümüş madeni haricindeki felsler ile mağşuş paralar, para olarak rayiç (tedavülde) oldukları müddetçe yani insanlar arasında para olarak benimsenmiş olmaları hasebiyle semeniyet niteliği taşır ve bunun için değişim aracı olarak kabul edilirler. Tedavülden kalkınca bu niteliği yitirir.²⁶ İnsanlar tarafından değişim aracı olarak benimsenip rayiç olan diğer bütün misli mallar da ıstılâh para olarak kabul edilir.²⁷

İslam tarihine bakıldığında idareciler, izin alınmaksızın para bastırınları, ta'zir olarak birbirinden farklı cezalara çarptırmışlardır.²⁸ Metal paraların bir kısmını egelemek suretiyle ağırlığıyla oynayan şahıslara da idareciler değişik cezalar uygulamıştır. Buradan hareketle İslam tarihinde paranın doğrudan basıldığı ya da devlet kontrolünde tedavüle sokulduğu müşahade edilmektedir. Bununla birlikte parayı denetleyen otorite olmasına rağmen, paralarda sahtekârlık yollarına başvurulduğu görülmektedir. Devlet, paranın muteber ve saygın olmasını sağlamaktadır. Bunun için sahtekârlık yapanlar İslam devletlerinde cezalandırılmışlardır. Bu da sahtekârlığı ve dolayısıyla insanların mağdur olmalarını engellemiştir.

²³ Zimmette deyn biçiminde sabit olarak elverişli bulunması ve yerine kendi türünden bir başka malın geçebilmesi, misli mallara hukukun birçok dalında kıyemî mallardan farklı hükümler bağlanmasına neden olmuştur. Ayrıntılı Bilgi İçin Bkz. Hasan Hacak, “Misli”, *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005), 30: 187, 188.

²⁴ Beşir Gözübenli, “Semen”, *Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009), 36: 465-467.

²⁵ Necmeddin Güney, “İslam Hukukunda Para Kavramına Genel Bir Bakış”, *İslami Finans Ve Finansal Teknolojiler (Fintech) Blokzincir-Akıllı Sözleşmeler-Kripto Paralar*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları: 47, 2020), 1-19.

²⁶ Karafi, Ebû'l-Abbâs Şihâbüddin Ahmed B. İdris B. Abdirrahmân El-Mısri, *El-Furuk*, (yy: ts.), 3: 256; Ali Haydar Efendi, *Dürrü'l-Hükkâm Şerhu Mecelleti'l-Ahkâm*, (Beyrut: ts), 1: 421.

²⁷ Güney, “İslam Hukukunda Para Kavramına Genel Bir Bakış”, 1-19.

²⁸ Tuncay Başoğlu, , “Ta'zir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011), 40: 198-202.

İslam Hukukçuları para ile ilgili iki kavramı tartışmışlardır. Bunlardan birincisi kesad ikincisi ise inkıta'dır.²⁹ İslam hukukçuları kesadı paranın tedavülden kalkması anlamında kullanmışlardır. Kesad paranın piyasada hiç kimsenin yanında muteber olmaması durumunu ifade eder. İnkıta ise paranın piyasada bulunmamasını ifade etmek için kullanılmakla birlikte toplumun bir kesiminde evlerde ve sarraflarda bulunabilmesi halini ifade etmek amacıyla kullanmışlardır. Kripto paraları belki bu cihetle inkıta durumuna benzetme söz konusu olabilir. Zira bazı kişilerin ellerinde bulunup piyasada olmamaktadırlar. İnkıta durumunda Ebu Hanife parayı kesad durumuna benzetip yapılan akitlerin batıl olduğunu dile getirmektedir.³⁰

2. Elektronik Para (Dijital Para)

Ödemeler bankalar arası tediye sisteminde ya da para, kaynak aktarımı bilgisayar, cep telefonu, laptop gibi cihazlar marifetiyle internet üzerinden yapılmaktadır.³¹ Elektronik para, darphane ve diğer kuruluşlarca basılan fiziki paraya ilave olarak kullanılan, elektronik ortamda muhafaza edilen ayrıca aktarımı yapılabilen, fiziki paranın yerine getirdiği işlevleri eksiksiz şekilde yapabilen paradır. Elektronik para, elektronik nakit, debit kartlar ve depolanmış kartlar biçiminde kullanımı söz konusudur.³² Her ne kadar kripto para, elektronik para kavramının içine girse de ikisi birbirinden farklı şeylerdir. Elektronik para; mevcut varlığın elektronik ortamda kullanılmasıdır, ancak elektronik para da şifreleme ve madencilik yoktur.

Elektronik para kavramı içerisine bütün e-para ve paypal girer.³³ Elektronik para denilince kripto paraların da dahil olduğu geniş bir küme kastedilmiş olur. Böylece bütün elektronik paralar sanal para değildir fakat bütün sanal paralar elektronik paradır, yargısına varmaktayız. Dijital parayı ile kripto paradan ayıran en önemli fark merkezîyet konusudur. Zira dijital para, merkezi bir otorite tarafından üretilir, tanınır ve bunun için resmidir. Daha açık bir ifadeyle dijital paralar geleneksel paralar gibi bir devlet veya devletin yetki tanıdığı bir kurum tarafından üretilirler. Bundan dolayı bu paralarla ağ dâhilinde yapılan

²⁹ Konuyla ilgili ileri okuma için bk. Ömer Habergetiren, "İslam Hukukunda Fulûs'un Değerinde Değişimi İfade Eden Dört Kavram: Raḥs, Galâ, Kesâd, İnkıta". *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, 1 / 2 (Aralık 2017): 106-120.

³⁰ İbn Âbidin, *Tenbihü'r-rukûd*, (Resail içinde) Âlemü'l-Kütüb, (yy: ts.), 2: 59.

³¹ Nurettin Öztürk-Asuman Koç, "Elektronik Para, Diğer Para Türleriyle Karşılaştırılması Ve Olası Etkileri", *SÜİİBF Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, XI (2013): 212- 213.

³² Abdurrahman Çarkacıoğlu, "Kripto-Para Bitcoin", erişim:8 Nisan 2019, <http://www.SpK.Gov.tr/Siteapps/Yayin/Yayingoster/1130>, 4-5; Hasan Doğan, "İslam Hukuku Açısından Kripto Paralar Ve Blockchain Şifreleme Teknolojisi", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26/2 (2018): 234, 235.

³³ Şahin Çetinkaya, "Kripto Paraların Gelişimi Ve Para Piyasalarındaki Yerinin Swot Analizi İle İncelenmesi", *Uluslararası Ekonomi Ve Siyaset Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2/5 (2-2018): 11-21.

alım-satım işlemleri banka ya da devlet tarafından bir merkezde kayıt altına alınır. Yine bu paraların piyasalara sunulmaları ve desteklenmeleri merkez bankaları aracılığıyla olur ve bu parayla yapılan işlemler, merkez bankalarının onaylamasından sonra gerçekleşir.³⁴ Bütün bunlardan hareketle İslam tarihinde para tedavülünde paranın güvenilirliğine çok önem verildiği bu itimadın her ne kadar devlet parayı basmasa da kontrolünü elinde tutmak suretiyle devlet eliyle sağlandığı müşahede edilmektedir. Bu da paranın geçerliliğini sağlayabilmesinin en temel şartlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. Sanal (Kripto) Para

Sanal para; bir tüzel varlık, e-para kuruluşları, merkez bankaları ya da kredi kuruluşları tarafından piyasaya sürülmemiş, kağıt para ve diğer para çeşitlerinin yerine geçebilen değer” olarak tanımlanabilir.³⁵ Diğer bir tanımı şu şekildedir: İnternet ağı vasıtasıyla direkt kişiler arasında transfer edilen, herhangi bir merkezi kurum veya kuruluş tarafından ihracı yapılmayan ya da banka benzeri aracı kurumlara gereksinim olmadan ve ticari işlemlerin gerçekleştirilebildiği şifrelenmiş dijital paralardır.³⁶

Yukarıda zikredilen tanımlardan hareketle şunlar söylenebilir: Kripto paraların ihracı, hiçbir merkezi kurum veya kuruluş tarafından gerçekleştirilmemektedir. Fakat bu sistem aracılığıyla şahıslar herhangi bir vasıtaya gerek duymaksızın her türlü ticari iş ve işlemi yapabilmektedir. Yine bu sistemin her insan tarafından benimsenmediği ve şifreli bir kod olduğu anlaşılmaktadır. Sanal paralar foreks işlemlerinde olduğu gibi kaldıraç etkisiyle işlem görmez, tam finansmanla satın alınma işi gerçekleşir. Bu paraların herhangi bir merkezi sahibi yoktur. Bundan dolayı fiyatları piyasa şartlarında belirlenir ve fiyatlardaki aşırı volatilité³⁷ nedeniyle zarar-kar tahmini önceden yapılamaz.³⁸

Kripto paraya rağbeti arttıran şeyleri maddeler halinde şu şekilde ele alabiliriz:

- Başka para birimine, kripto para borsaları aracılığıyla dönüştürülebilmektedir. (Bu maddenin bir handikabı bankacılık sistemi gibi kolay kullanılabilen bir sistemden bağımsız oluşu nedeniyle bazen kolay şekilde yapılabilen bu dönüştürme işi zorlaşabilmektedir.)
- Çok hızlı bir şekilde işlem yapılmaktadır. (Bu maddenin de engel oluşturabilecek tarafı, internetin olmaması durumunda hiç bir işlem tesis

³⁴ Tahsin Bakırtaş - Kübra Ustaömer, Türkiye'nin Bankacılık Sektöründe Dijitalleşme Olgusu, Ekonomi, İşletme Ve Yönetim Dergisi, 3/1 (2019): 1-24.

³⁵ Doğan, “İslam Hukuku Açısından Kripto Paralar Ve Blockchain Şifreleme Teknolojisi”, 235.

³⁶ Melih Turan, Diyanet, Kripto Paralar Ve Fırsatlar, erişim: 8 Nisan 2019, <http://islamiktisadi.net/İndex.php/2017.12.05/Diyanet-Kriptoparalar-Firsatlar/>; Alkış, "İslam Hukuku Açısından Bitcoin ve Kripto Para", 70.

³⁷ Volatilité; yatırım vasıtasının fiyatında meydana gelen değişim anlamında kullanılmaktadır. <http://www.terimler.com/borsa/sozluk.php?action=search&word=Volatilite&submit2>

³⁸ Çarkacıoğlu, “Kripto-Para Bitcoin”, 63.

edilememesi durumudur. Ancak mobil ve internet bankacılığı sisteminde de aynı durum söz konusudur.)

c. İşlem yapmak için (merkezi bir yere bağlı olmadığı için) hiç bir kuruluştan ya da kimseden izin almayı gerektirmez ve işlem yapılmasının önünde herhangi mani yoktur. (Bu kolaylık sağlamakla birlikte aslında hak kaybının yaşanması durumunda bu kaybı ortadan kaldıracak bir otoritenin olmaması nedeniyle sistemin açığı olarak da görülebilir.)

d. Sistem güvenliği matematiksel olarak kriptografi yoluyla dijital imzalama yöntemleri aracılığıyla gerçekleştirilir.³⁹ (Bu maddenin de bazı riskleri söz konusudur: Şifre unutulması ve çaldırılması veya kişinin ölümü durumunda hak kaybı yaşanmaktadır mirasçılarının hiçbir hak iddia etmesi de mümkün görünmemektedir.)

e. Blok zincir şeklinde olduğundan kişiler bilinmemektedir, bilinmeme durumunu da tercih eden birçok yatırımcı olmaktadır.⁴⁰

4. Blok Zinciri (Blockchain)

Blockchain imitasyonunun yapılmasının imkân dâhilinde olmadığı ve kodlanmasından dolayı yapısıyla oynanamayan veri yapısı olarak tanımlanmaktadır.⁴¹

Bu sistem üç ana unsurdan meydana gelmektedir ve işleyişi şu şekildedir:

1. Nakit ya da menkul kıymetleri kullanmak suretiyle alım-satım, borçlanma, takas, gibi piyasa hareketi (Buna işlem denmektedir.)
2. Bu işlemin kaydı ile söz konusu işlemi muhafaza eden sistem
3. Yapılan işlemi sürekli kontrol altında tutan sistem.

Yapılan muamele, bu muamelenin zaman bakımından ve ardışık olarak nasıl dizileceği, açık kaynak şifreli bilgisayar programları aracılığıyla sağlanmaktadır. Bunun için bloklar zaman bakımından her işlemin verisini art arda gelecek şekilde muhafaza ettiğinden zincire benzetilerek bu sisteme "blok zinciri" denilmektedir.⁴² Bu sistem aracılığıyla kripto paralar flaş bellek, bilgisayar, cep telefonu gibi elektronik ortamda saklanmaktadır.

Blok zincir sanal paralar ve alt coinler için kullanılmaktadır. Bu zincir ile bir blokun dolmasından sonra öbür blokun

³⁹ Emre Hakan Akiz, Kripto Paranın Vergilendirilmesi, Muhasebeleştirilmesi Ve Denetimi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü Tartışma Metinleri, Wps No/ 224/2019-06, S. 7.

⁴⁰ Murat Kesebir- Bülent Günceler, Kripto Para Birimlerinin Parlak Geleceği, İğdir Üniv Sos Bil Der Sayı/No:17, Ocak 2019, Makale 605-625.

⁴¹ Kaya, age, 5,6; Çarkacıoğlu, "Kripto-Para Bitcoin", 7, 8, 9.

⁴² Melih Turan, Diyanet, Bitcoin'e Zekât Düşer mi?, erişim: 8 Nisan 2019, <http://islamiktisadi.net/index.php/2017/06/16/Bitcoin-Zekat-Duser-Mi/>.

eklenmesi suretiyle üretimin devamlılığı sağlanır. Eklenen blokun girdisi daha önceki bloka ait olan rakamlardan meydana gelen blok

özetinin değeriyle oluşmaktadır. Blokların birbirlerine bağlanması neticesinde zincir teşekkül etmektedir. Bir bloktaki özetlerde meydana gelen değişiklik kendinden sonra gelen blokların da özetlerinde değişikliğe sebep olacaktır.⁴³ Böylelikle blok zincir şifreleme sistemi sayesinde bu paraların ele geçirilmesi imkânsız hale getirilmektedir. Bu sayede sistem açıkları oluşmamaktadır.

4. Kripto Paraların Arzı ve Piyasa Değeri

“Uzlaşma protokolü olarak proof of work (işin ispatı) kullanılan blok zincirlerinde çok fazla enerji tüketilmekte ve çok pahalı bilgisayar sistemleri çalıştırılmaktadır. Blok zincirdeki tüm veriler her bir düğümde ayrı ayrı saklanmaktadır ve her bir işlem sonrası bu düğümlerdeki verilerin tutarlılığı sağlanmaktadır.”⁴⁴ Sanal para sistemlerinde madencilik işlemleri; yapılan işlemi doğrulamak ve para arzını sağlamak amacıyla yapılmaktadır.⁴⁵ Bitcoin, para arzını her 10-60 dakikada azalan fonksiyon sistemiyle bir yapmaktadır. Diğer bilinen Dogecoin para arz işlemini dakikada bir, Litecoin para arz işlemini 2 buçuk dakikada bir, negatif faiz içeren Freicoın ise harcaması gerçekleştirilmeyen paranın bir süre sonra azaldığı sanal para sistemidir.⁴⁶ Bu işlem block zincirine ethereum zincirinde zaman olarak 15 saniye içerisinde eklenebilmektedir.⁴⁷ Sanal paraların en fazla işlem görenleri Bitcoin, Ethereum ve Ripple’dir. Bu sanal paraların haricinde binlerce kripto para çeşidi olup piyasada işlem görmektedir. Bu sanal paraların ilk 25’inin piyasa değeri aşağıdaki gibidir:⁴⁸

⁴³ Kesebir- Günceler, “Kripto Para Birimlerinin Parlak Geleceği”, 605-625.

⁴⁴ Mahmut Samar-Murat Şimşek, İslami Finans Açısından Blokzincir Teknolojisi, *İslami Finans Ve Finansal Teknolojiler (Fintech) Blokzincir-Akıllı Sözleşmeler-Kripto Paralar*, (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları: 47, 2020), 81-106.

⁴⁵ Betül Üzer, *Sanal Para Birimleri*, (Uzmanlık Yeterlik Tezi, TCMB Ödeme Sistemleri Genel Müdürlüğü, 2017), 62.

⁴⁶ Çarkacıoğlu, “Kripto-Para Bitcoin”, 54.

⁴⁷ Samar-Şimşek, “İslami Finans Açısından Blokzincir Teknolojisi”, 81-106.

⁴⁸ Kesebir- Günceler, “Kripto Para Birimlerinin Parlak Geleceği”, 605-625. Verilen tablo söz konusu makaleden birebir alıntılanmıştır.

Tablo 5. İlk 25 Kripto Para Birimi (20.06.2018 itibari ile fiyat ve piyasa değerleri)

No	İsim	Sembol	Fiyat (USD)	Piyasa Değeri
1	Bitcoin	BTC	6,772,8	114,06 Milyar \$
2	Ethereum	ETH	540,31	52,72 Milyar \$
3	Ripple	XRP	0,54	20,99 Milyar \$
4	Bitcoin Cash	BCH	894,69	15,10 Milyar \$
5	EOS	EOS	10,48	9,33 Milyar \$
6	Litecoin	LTC	98,09	5,55 Milyar \$
7	Stellar Lumens	XLM	0,23	4,31 Milyar \$
8	Cardano	ADA	0,16	4,15 Milyar \$
9	IOTA	MIOTA	1,16	3,17 Milyar \$
10	TRON	TRX	0,04	3,11 Milyar \$
11	Tether	USDT	0,99	2,60 Milyar \$
12	NEO	NEO	39,02	2,51 Milyar \$
13	Dash	DASH	260,38	2,09 Milyar \$
14	Monero	XMR	123,44	1,96 Milyar \$
15	Binance Coin	BNB	16,08	1,83 Milyar \$
16	NEM	XEM	0,19	1,74 Milyar \$
17	VeChain	VEN	3,18	1,71 Milyar \$
18	Ethereum Classic	ETC	16,07	1,58 Milyar \$
19	Ontology	ONT	6,66	985,73 Milyon \$
20	OmiseGO	OMG	9,17	919,94 Milyon \$
21	Qtum	QTUM	10,37	908,97 Milyon \$
22	Zcash	ZEC	195,84	809,67 Milyon \$
23	ICON	ICX	2,10	799,68 Milyon \$
24	Lisk	LSK	6,56	670,94 Milyon \$
25	Bytecoin	BCN	0,003	667,85 Milyon \$

Kaynak: <https://tr.investing.com/crypto/currencies>

Öyle görünüyor ki sistem şimdiki mevcut haliyle kalmayacak her geçen günle birlikte sisteme farklı adlar altında kripto paralar dahil olacak ve ilerde belki de devletler bu kripto paraları da kabullenmek zorunda kalacak.

5. Güvenlik ve Sorunlar

Bu sistemde akıllı sözleşmeler bir kez meydana getirildikten sonra kayıtlar herkesin erişimine açık olduğu için herkes tarafından görülebilmektedir ancak işlemi gerçekleştirenleri hiç kimse bilememektedir. Bundan dolayı kötü niyetli saldırılara kapı aralamaktadır. Zira %51 saldırısı olarak adlandırılan bilgisayar güç çoğunluğunu, belli bir süreliğine elinde bulunduranların, yapılan muameleleri değiştirme yetkisine sahip oldukları kabul edilmektedir. Mining (Kripto para madenciliği) işlemleri yürüten kişilerin başlattığı muameleleri kabul etmeyerek geri çevirmek, aynı muamele için çifte harcama işlemini

yapabilmek, gerçekleştirilen harcama işinin doğrulanmasına mani olarak işlemin yapılmasına doğrudan karışabilmesi de mümkün olabilmektedir. Çünkü herhangi bir sanal para muamelesi gerçekleştirildiğinde ağda birkaç saniyede yayıldığı görülür. Fakat söz konusu muamelenin onayı derhal gerçekleşmemektedir. Mesela sanal parayla bir harcama işlemi yapıldığında bu harcama ikinci kere tekrar edebilmektedir, bu işleme çifte harcama işlemi denilmektedir. Bu da uygulamada şu şekilde karşımıza çıkmaktadır: Geçerlilik arz etmesine rağmen, yapılan muamelenin onayının gecikmeli bir şekilde işlem görmesi sebebiyle başka değil yine o sanal parayla ikinci bir işlem yapılabilmesi söz konusu olabilmektedir.⁴⁹ Bu da sistemin açıklarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açık kapatılmadığı sürece kripto paraların tam güvenli olması mümkün görünmemektedir.

Sanal paraların korunduğu, muhafaza edildiği cüzdanlara dair gizli şifreler yitirildiğinde söz konusu paraların maliki olduğu hiçbir surette kanıtlanamamaktadır. Sanal paraların kullanıcıları hiç kimse tarafından bilinmemektedir. Bundan dolayı meşru olmayan yasadışı muamelelerde kolay bir şekilde kullanılabilir. Bu blockchain sisteminde yapılan işlemin kimler tarafından yapıldığının bilinmemesi ve tespit edilememesi ayrıca merkezi bir kuruluş ya da bir ülke tarafından denetlenememesi yasal olmayan işlemlerin yapılmasını yasadışı faaliyetlerde bulunan kişilerin fonlanabilmesinin önünü açmaktadır. Denetimden uzak bir sistem olması nedeniyle ikinci bir itiraz noktası da onaylanan işlemlere itiraz edilememesi yapılan transferlerin geri alınamaması hususudur.⁵⁰ Bu sistemin bir diğer açığı olan ve kaybedilen şifrelerin ve paraların hak sahiplerine verilememesi de ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun da temelinde bir merkez tarafından kontrol edilememe prensibi yatmaktadır.

Kripto paralarla ilgili diğer karşılaşılan bir itiraz da bu kripto paraların değerlerinin istikrarlı olmaması, çok dalgalı olması noktasıdır.⁵¹ Stabil olmadığı için bu paralar birçok kişinin de mağdur olmasına yol açacaktır.

Bitcoin zincirinde zincire 10-60 dakika aralığında bir blok eklenebilirken, bu işlem ethereum zincirinde zaman olarak 15 saniye içerisinde eklenebilmektedir. Bundan dolayı bu tür veri tabanları geleneksel veri tabanları ile performans yönüyle karşılaştırıldığında yetersiz oldukları görülmektedir. Yine diğer bir güvenlik açığı da ağda bulunan bütün düğümlerin ayrı ayrı her veriyi klonlayabilmesi ve dolayısıyla içeriğine erişim sağlayabilmesi neticesinde kullanıcıların gizliliğine zarar verme ihtimalini karşımıza çıkarmaktadır.⁵²

⁴⁹ Çarkacıoğlu, “Kripto-Para Bitcoin”, 40.

⁵⁰ Üzer, *Sanal Para Birimleri*, 90-94, 104; Çarkacıoğlu, “Kripto-Para Bitcoin”, 64-66.

⁵¹ Kaya, “Kripto Para Birimleri Ve Fikhi Açından Değerlendirilmesi”, 12.

⁵² Samar-Şimşek, “İslami Finans Açısından Blokzincir Teknolojisi”, 81-106.

Kripto paralarda bankacılık sisteminin benzeri fon talebinde bulunanlarla fon arzını yapanları buluşturup fon değiş-tokuşunu kolaylaştıran ve hızlandıran ayrıca finansal sistemi gözetleyip denetleyen finansal araçlar olmadığından karşılıklı güven oluşmamaktadır.

6. İslam Hukukuna Göre Sanal Paraların Değerlendirilmesi

Çağdaş İslam hukukçularının bir kısmının sanal paraların kullanılması ile ilgili değerlendirmeler yaptıklarını ve bazı şahsi fikirlerini ortaya koyduklarını müşahade ediyoruz. Ayrıca bazı Müslüman ülkelerin resmi fetva heyetlerinin verdiği fetvaları görmekteyiz.

Diyanet İşleri Başkanlığı Yüksek Kurulunun verdiği ilk fetvada, kripto para birimlerinin; merkezci siyasi veya idari güçten, fiziksel bir araç olmaktan, mahrum olmaları piyasayı dalgalandırmak amacıyla alt fiyattan alınıp piyasaya yön vererek yüksek fiyattan satımına açık ve yasal olmayan gayri meşru muamelelerde işlem görmeleri sebebiyle cevazına hükmedilemeyeceği yönünde fetva vermişlerdir.⁵³ Daha sonra verdikleri fetvada ise; kripto para madencilik yoluyla üretim ve piyasaya sürülmesi merhalelerinde ve herhangi bir muhatapın olmaması nedeniyle müessir gararın olması, bunun tağrir aracı haline gelebilmesi ve bir kısım kişilerin haksız yollarla sebepsiz zenginleşmelerine sebep olabilmesinden dolayı bu tür paraların cevazına yol bulunmadığını söylemişlerdir.⁵⁴

Bir başka önemli ifta kurullarından olan Filistin fetva heyeti kurulu da kumara, garara, benzer yapısının olması, belirli bir kuruluşun olmaması, mağduriyet olması durumunda muhatap ve zararı tazmin edecek kimsenin olmaması, kıymetinin istikrarsız olması, şifreli blok zincirlerin çözülebilmesi, ayyarlığın engellenememesi sebebiyle sanal paraların kullanımının caiz olmadığını söylemişlerdir.⁵⁵

Mısır Devleti Fetva heyeti de bu tür paraların kullanımının alımının satımının caiz olmayacağı yönünde fetva isdar etmiştir. Söz konusu kurul fetvaya gerekçe olarak şunları sıralamıştır: a) Herhangi bir merkezi siyasi ve idare tarafından değişim vasıtası olarak görülmemesi, b) cehalet ve garar içermesi nedeniyle

⁵³ Kriptokoin.com, erişim: 9 Nisan 2019, "https://Kriptokoin.Com/Diyanet-İslerinden-Bitcoin-Ethereum Yorumu/"

⁵⁴ Diyanet İşleri Başkanlığı, erişim: 9 Nisan 2019, <https://kurul.diyanet.gov.tr/Duyuru-Detay/Duyurular/596/Din-İsleri-Yuksek-Kurulu--Dijital-Kripto-Paralarin--Kullaniminin-Dini-Hukmunu-Acikladi>

⁵⁵ Al-İktisadi.com erişim: 12 Nisan 2019, <http://www.aliqtisadi.ps/article/54276/>

vuku bulacak zarar, c) alım-satım muamelelerinde aldanma-aldatma olması nedeniyle caiz değildir, denmiştir.⁵⁶

Ülkemizin önemli İslam hukukçularından olan Hayrettin Karaman bu tür para birimlerinin kullanımının, hakiki bir sisteme sahip olmaması, yine bu sistemin herhangi bir otorite tarafından denetime tabi tutulamaması, bu paraların spekülasyona açık oluşu, yasal olmayan ve uyuşturucu ticaretine konu olması, hakkaniyete ve adalet aykırı getiri ve yitimlere sebebiyet vermesi, vergileme sorunları sebebiyle, cevaz verilemeyeceğini savunmaktadır.

Servet Bayındır'ın bitcoin ya da ethereum benzeri sanal paralarla işlem yapmanın hükmüne verdiği cevap şu şekildedir: Niteliğinin bilinmesi, hangi ekonomik ihtiyacı karşıladığı, bir sorun yaşandığı takdirde sorumluluğu üstlenecek bir kurum veya kuruluşun olup olmadığı, yaptırımların kimlerce uygulanacağı meçhuldür. Bu sanal paranın ihracını kim, hangi yetkiye ve hakka dayanarak yapmaktadır vb. sorulara genel geçer cevaplar verilmediği müddetçe caiz olmaz, şeklinde görüş bildirmektedir.⁵⁷

Bitcoin bağlamında kripto paralar ile ilgili makale yazan diğer isimlerden Adnan Algül ve Ahmed Şarhil de bitcoine resmi fetva kurullarının fetva vermediğini, bu sanal parada gararın yüksek derecede olduğunu, bu sanal paranın merkezi bir otoriteye dayalı olmadığını ve yüksek risk taşıması nedeniyle caiz olmadığını dile getirmektedirler.⁵⁸

Sanal para birimlerinin fıkhen caiz olduğunu savunanlardan Süleyman Kaya alışıının-satışının, aktarımının ve birikiminin de cevazını savunmaktadır. Bunun dışında miningin de fıkhi açıdan herhangi bir sakınca barındırmadığını fakat piyasayı dalgalandırmak amacıyla alt fiyattan alınıp piyasaya yön vererek yüksek fiyattan satımını, gayri meşru yollarda kara para aklamalarda ise bu paralara cevaz verilmeyeceğini savunmaktadır.⁵⁹ Bu görüşlerini şu şekilde temellendirmektedir: Ona göre kripto paralara yapılan yatırımın bazı İslam Hukukçuları tarafından kumara benzetilmesi aşırı zorlama bir yorum olup, aldatma ve aldanma hususu da kapalılık arz etmektedir. Spekülasyon ve manipülasyona açık olacağı şeklindeki değerlendirmeyi dikkate değer bulmakla beraber Kaya dünya piyasa değeri bağlamında değerlendirildiğinde küçük kaldığını ifade etmektedir. Zamanla sanal paraların çok büyük rakamlara ulaştığında problemin minimize olacağını savunmaktadır.⁶⁰ Kaya'nın geleceğin vazgeçilmezleri arasında yer alacağı öngörüsünde

⁵⁶Alifta.org, erişim:12 Nisan 2019, <http://www.daralifta.org/Ar/Viewfatwa.aspx?Sec=Fatwa&Id=14139>.

⁵⁷ Fetva.net, "Bitcoin gibi Dijital Paraları alıp satmanın hükmü", erişim: 9 Haziran 2021, <http://www.fetva.net/alisveris/bitcoin-vs-gibi-dijital-paralari-alip-satmanin-hukmu-nedir.html>.

⁵⁸ Adnan Algül-Ahmad Sarhil, *Gümüşhane Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8/16 (2019): 295-319.

⁵⁹ Kaya, "Kripto Para Birimleri Ve Fıkhi Açıdan Değerlendirilmesi", 18.

⁶⁰ Kaya, "Kripto Para Birimleri Ve Fıkhi Açıdan Değerlendirilmesi", 18.

bulunduğu ve bu fırsatın değerlendirilerek bir an önce bu piyasaya girilmesi için cevazına hükmettiği görülmektedir.

Bu konuda bir başka görüş bildirenlerden biri de olan Hasan Doğan, kripto paraların, daha iyi hale getirilebilecek selbi yönleri olması dolayısıyla reddedilmesi ya da tamamen İslam hukukuna aykırı sayılması, doğru değildir, şeklinde fikrini dile getirmektedir.⁶¹ İbrahim b. Ahmet b. Muhammet Yahyâ dijital paralarda riba söz konusu olabileceğini riba olmaması için ise kabz ve eşitliğe dikkat edilmesi gerektiğini bu şartlara bağlı olarak sanal paraların caiz hale gelebileceğini söylemiştir. Abdullah b. Muhammet b. Abdülvehhab el-Akil sanal paraları diğer paralar gibi değerlendirmiş ve caiz olabileceğini savunmuştur. Halit Abdülmün'im Rifâi de bu paraların meşru dairede elde edilmesi durumunda caiz olacağına dair bir fetva vermiştir.⁶²

Fetva kurullarının kripto paralar ile ilgili fetvaları incelendiğinde özellikle devlet otoritesinin yokluğuna, yasadışı kara para aklama işlemlerine ve spekülasyona açık olduğuna vurgu yaptıkları dikkat çekmektedir. Kişisel olarak caizdir diyenler genelde belli şartlar dâhilinde caiz olacağını dile getirerek temkinli bir şekilde fetva vermişlerdir. Kanaatimizce; devlet ya da merkezi bir otoritenin olmayışı harcamaların ikinci kere yapılabilmesi, şifrelerin kaybedilmesi durumunda hak kaybının meydana gelmesi ve spekülasyona açık kapı bırakılması kripto paraların cevazına hükmetmenin önündeki engeller olarak değerlendirilebilir.

Sonuç.

Sanal paraların şifreli blok zincir data konstrüksiyonunu içermesi, bu kripto paraların; merkezi siyasi ve idare tarafından mübadele aracı olarak görülmemesi, herhangi bir denetlemeden geçmemesi, ayrıca sanal para yatırımcılarının bu nesne ile ilgili durumları tayin tespit edebilmesi nedenleriyle İslam hukukunun temel prensiplerine aykırılık barındırdığını görmekteyiz.

Öbür taraftan bu paraların stabilizasyonunun olmaması sebebiyle spekülatif hareketlere elverişli hale geldiği açıktır. Ayrıca yasadışı işlem ve muamelelerde hiçbir sıkıntıyla karşılaşmamakta ve denetime tabi olmadığı için kolay bir şekilde kullanılabilir. Bu da İslam hukuku ilkelerine aykırılık teşkil etmektedir. Bunun dışında piyasası net olmadığından tam olarak piyasa şartlarında belirlendiği de söylenemez. Çünkü piyasasının nerede olduğu hala

⁶¹ Doğan, “İslam Hukuku Açısından Kripto Paralar Ve Blockchain Şifreleme Teknolojisi”, 248.

⁶² Özden, Fikhi Açından Para Sistemi-Bitcoin Örneği-, 65-67.

netlik kazanmış değildir. Bunun neticesinde de birçok ülkede yasaklanmaktadır.

Şifrelerin kaybedilmesi ve kişilerin ölmesi durumunda hak kaybının meydana gelmesi söz konusu olabilmektedir. Zira şifre kaybedildiğinde söz konusu kripto parayı elde etme imkanı ortadan kalkmaktadır. Yine şifreyi bilen kişi öldüğünde şayet şifreyi üçüncü kişilerle paylaşmamışsa bu malvarlığı hiç kimseye miras olarak da geçmemektedir.

Bilgisayar güc çoğunluğunu elinde bulunduranların; mining işlemleri yürüten kişilerin başlattığı muameleleri kabul etmeyerek geri çevirmek, aynı muamele için çifte harcama işlemini yapabilmek, gerçekleştirilen harcama işinin doğrulanmasına mani olarak işlemin yapılmasına doğrudan karışabilmesi de İslam hukukunun temel prensiplerine uymadığı için caiz olmamaktadır.

Kriptografik para sistemi ile ilgili dile getirdiğimiz menfi söylemler nedeniyle bu sistem muhatara barındırmakta ve gayri meşru kazanç dâhilinde olmaktadır. Şayet mevzu bahis risklerin telafi edilmesini sağlayacak herhangi bir alternatif düzenleme yapılırsa sisteme cevaz verilebilecektir. Ekonomik hakikatler bağlamında değerlendirildiğinde bu düzenleme ve güvence altına alma işlemlerini bir devlet otoritesinin yapabileceği aşikârdır.

Kaynakça / Reference

- Akdiş, Ekrem. *Para Banka ve Finansal Sistem*, Ankara: Detay Yayıncılık, 2011.
- Akiz, Emre Hakan. *Kripto Paranın Vergilendirilmesi, Muhasebeleştirilmesi ve Denetimi*. İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü Tartışma Metinleri, WPS NO/ 224/2019-06.
- Aksoy, Ömer Cem. *Türkiye’de Çek Takası Ve Çek Takası Verileri Işığında Çek Kullanımının İncelenmesi*. Uzmanlık Yeterlik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Ödeme Sistemleri Genel Müdürlüğü Ankara, Haziran 2016.
- Akyıldız, Ali. "Para". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2007, 34/163-166. İstanbul: TDV Yayınları, 2007.
- Algül, Adnan - Sarhıl, Ahmad. *Gümüşhane Üniv. İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/8 (2019): 295-319.
- Alkış, Alpaslan. "İslam Hukuku Açısından Bitcoin ve Kripto Para". Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 8 / 2 (Aralık 2018): 69-90.
- Alkış, Alpaslan. "Para Olabilme Yönüyle İslam Hukuku Açısından Kripto Para". *İslami Finans ve Finansal Teknolojiler (Fintech) Blokzincir-Akıllı Sözleşmeler-Kripto Paralar*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları: 47, 2020, 177-198.
- Aren, Sadün. *İstihdam, Para ve İktisadi Politika*. Ankara: Bilgi Yayınları, 1968.

Bakırtaş Tahsin - Ustaömer, Kübra, Türkiye'nin Bankacılık Sektöründe Dijitalleşme Olgusu, Ekonomi, İşletme ve Yönetim Dergisi, Cilt/Vol:3, Sayı/Issue1, 2019, S 1-24.

Başoğlu, Tuncay. "Ta'zîr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 40/198-202. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011.

Bayındır, Servet. erişim: 9 Mayıs 2021. <http://www.fetva.net/alisveris/bitcoin-vs-gibi-dijital-paralari-alip-satmanin-hukmu-nedir.html>.

Çarkacıoğlu, Abdurrahman. *Kripto-ParaBitcoin*. erişim: 8 Nisan 2019. <http://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YayinGoster/1130>.

Çavuşoğlu, Cenk. *Elektronik Paranın Gelişimi Ve Merkez Bankası Bilançosu İle Para Politikası Uygulamaları Üzerine Etkisi*. Uzmanlık Yeterlik Tezi, Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Muhasebe Genel Müdürlüğü, 2015.

Çelik, S. Buket - Mangır, Fatih. Digitalization of the Banking Sector and Performing Analysis in the World And Turkey. *Cyberpolitik Journal*. 5, 10 (Dec. 2020), 260-282.

Çetinkaya, Şahin. "Kripto Paraların Gelişimi ve Para Piyasalarındaki Yerinin Swot Analizi İle İncelenmesi". *Uluslararası Ekonomi ve Siyaset Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2/5 (2-2018): 11-21.

Doğan, Hasan. "İslam Hukuku Açısından Kripto Paralar Ve Blockchain Şifreleme Teknolojisi". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26/2 (2018): 225-253.

Gonnard, Rene, Suvla, R. Şükrü. "Paranın Fonksiyonları". *Journal of İstanbul University Law Faculty* 4/14 (Eylül 2011): 346-360.

Gözübenli, Beşir. "Semen". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 36: 465-467. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.

Güney, Necmeddin. "İslam Hukukunda Para Kavramına Genel Bir Bakış". *İslami Finans Ve Finansal Teknolojiler (Fintech) Blokzincir-Akıllı Sözleşmeler-Kripto Paralar*. 1-19, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları: 47, 2020.

Gürkan Yay, Gülsün. *Para ve Finans Teori Politika*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.

Fidan, Murat. *Dünden Bugüne Paranın Tarihi ve Türkiye'de Kağıt Para Kullanımı*, Sosyal Bilimler Dergisi c. 9- sayı 18 2019, 9 (18): 141-162.

Habergetiren, Ömer. "İslam Hukukunda Fulûs'un Değerinde Değişimi İfade Eden Dört Kavram: Raḥs, Galâ, Kesâd, Inkıta". *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 1 / 2 (Aralık 2017): 106-120. <https://doi.org/10.32711/tiad.347856>.

İbn Abidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşki. *Reddü'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr*. I-VIII, Beyrut:1421/2000.

İbn Abidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşki. *Tenbihü'r-rukûd*. (Resail içinde) Âlemü'l-Kütüb, yy: ts.

Karafî, Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. İdrîs b. Abdirrahmân el-Mısrî, *el-Furuk*, yy: ts.

Kaya, Süleyman, *Kripto Para Birimleri Ve Fıkhi Açından Değerlendirilmesi*, erişim: 4 Temmuz 2021. <https://islamiktisadi.net/2018/01/23/kripto-para-birimleri-fikhi-acidan-degerlendirilmesi/>

Keleş, Ali. *İslam'a Göre Para Kavramı (Tarihi, Tanımı ve Fonksiyonları)*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998.

Kesebir, Murat - Günceler, Bülent. "Kripto Para Birimlerinin Parlak Geleceği". *İğdir Üniv Sos Bil Der*, 17 (Ocak 2019): 605-625.

Kızılkaya, Ertuğrul. *Para Teorisi ve Para Politikası*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayınları, ts.

Kocamanoğlu, Sururi. *Bankacılık Ansiklopedisi*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1983.

Orhan, Osman -Erdoğan, Z. Seyfettin. *Para Politikası*, 4.Baskı, Ankara: Özkan Matbaacılık, 2007.

Orman, Sabri, "Modern İktisat Literatüründe Para Kredi ve Faiz", *Para Faiz ve İslam*, İstanbul: Çınar Matbaası, 2015.

Özbilen, Şevki. *Para'nın Kitabı*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2011.

Özden, Fatih. *Fıkhi Açından Para Sistemi-Bitcoin Örneği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Öztürk, Nurettin - Koç, Asuman. "Elektronik Para, Diğer Para Türleriyle Karşılaştırılması ve Olası Etkileri". *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6/11 (2006): 207-243.

Özyurt, Hasan. *Para Teori ve Politikası*. Trabzon: Derya Kitabevi, 2003.

Parasız, İlker. *Para, Banka ve Finansal Piyasalar*, Gözden Geçirilmiş 8.Baskı, Bursa: Ezgi Kitabevi, 2005.

Samar Mahmut- Şimşek, Murat. İslami Finans Açısından Blokzincir Teknolojisi. *İslami Finans Ve Finansal Teknolojiler (Fintech) Blokzincir-Akıllı Sözleşmeler-Kripto Paralar*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Yayınları, 2020.

Serahsî, Ebu Bekir Muhammed b. Ebi Sehl. *el-Mebsut*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1983.

Turan, Melih. "Diyanet, Bitcoin'e Zekât Düşer mi?". erişim: 8 Nisan 2019. <http://islamiktisadi.net/index.php/2017/06/16/bitcoine-zekat-duser-mi/>.

Turan Melih. "Diyanet, kriptoparalar ve fırsatlar". erişim: 8 Nisan 2019. <http://islamiktisadi.net/index.php/2017.12.05/diyanetkriptoparalar-firsatlar/>.

Üzer, Betül. *Sanal Para Birimleri*. Uzmanlık Yeterlik Tezi, Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Ödeme Sistemleri Genel Müdürlüğü 2017.

Kriptokoin. "Diyanet İşlerinden Kriptokoin yorumu". erişim: 9 Nisan 2019, <https://kriptokoin.com/diyanet-islerinden-bitcoin-ethereum-yorumu/>

Diyanet İşleri Başkanlığı. "Din İşleri Yüksek Kurulu". erişim: 9 Nisan 2019. <https://kurul.diyanet.gov.tr/Duyuru-Detay/Duyurular/596/din-isleri-yuksekkurulu--dijital-kripto-paralarin--kullaniminin-dini-hukmunu-acikladi>.

İqtisadi.erişim: 12 Nisan 2019, <http://www.aliqtisadi.ps/article/54276/>.

Daralİfta.erişim:12 Nisan 2019, w.daralifta.org/ar/ViewFatva.aspx?sec=fatwa&ID=14139.

TDK, Türk Dil Kurumu. "Kısaltmalar Dizini". erişim: 8 Nisan 2019. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GT.S.5cab0e37b763e5.56046781.

